

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Straff og læring

Tirsdag 23. april 2024

førstestatsadvokat Reidar Bruusgaard

Agenda

- **Mitt utgangspunkt**
 - Min profesjonelle bakgrunn og deltagelse i debatten
 - Straff **og** læring
 - *Just culture (læring) fremoverskuende, strafferetten bakoverskuende*
 - <https://www.forsvaretsforum.no/forsvaret-generaladvokat-helge-ingstad/uaktsomhet-og-straff/366780>
 - *"Hva bør straffens rolle være når en person med de beste intensjoner utfører et oppdrag på en måte som i vesentlig grad avviker fra det man med rimelighet kan forvente, og hvilke konsekvenser kan straff i så fall få for en ønsket læringskultur?"*
 - Generell tilnærming (ikke diskutere HING)
- **Fire bolker**
 - Påtalemyndigheten
 - Etterforskning
 - Uaktsomme lovovertrædelser
 - Refleksjoner om straff og læring

Del 1 - Påtalemyndigheten

- Eldre rett: Fornærmede måtte selv reise straffesak
- Straffeprosessloven 1981 (viderefører hovedtrekkene fra 1887 - "anklagemyndighet")
- Grunnlovfestet uavhengighet i enkeltsak
- Samfunnsoppdraget
 - Påtaleanalysen (2017): Påtalemyndigheten skal gjennom sitt ansvar for straffesaksbehandlingen ivareta borgernes rettssikkerhet og bidra til å skape et trygt samfunn, ved aktivt og effektivt bekjempe og forebygge kriminalitet sammen med politiet.
- Oppgaver
 - vurdere om det er grunnlag for å iverksette etterforskning
 - beslutte og lede etterforskningen
 - beslutte og fremme begjæringer om tvangsmidler
 - avgjøre spørsmål om påtale
 - aktorene straffesakene

Del 2 - Etterforskning av straffesaker

- Når igangsettes etterforskning? Strpl § 224
 - Hvordan oppstår en straffesak?
 - «... rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold»
- Hva er etterforskning? Strpl § 226
 - Formålsstyrt virksomhet: avklare om det er skjedd noe straffbart
 - Ikke tilfeldig innsamling av faktisk informasjon
 - Uskyldpresumpsjon, kvalitet og objektivitet
 - Mulige utfall
- Hvem etterforsker? Og hvem bestemmer? Strpl § 225
 - Politiet. Påtalemyndigheten.
- Alltid en ulempe å bli etterforsket? Skyldig/renvasket. Strpl § 226, tredje ledd
- Opportunitetsprinsippet. Strpl § 69
 - Kan påtalemyndigheten egenhendig endre praksis? Vegtrafikk?
 - ...kan unnlate å påtale, men krav til saklighet.
 - *Unngå rettstomme rom*
 - *Etaters plikt til å anmelde*

Etterforskning og (andre) undersøkelser

- **Straff og læring - ulike formål**
 - Straffen er bakoverskuende: Avdekke straffbare forhold, plassere skyld
 - Læring er fremoverskuende: Hindre nye (tragiske) hendelser
 - *MEN ikke overdrive motstriden. Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforskning om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Strpl § 224, fjerde ledd*
- **Hva kjennetegner en ulykke?**
 - Begrepet indikerer fravær av kriminell vilje
 - Ofte sammensatte årsaker når noe går (skikkelig) galt
 - Hvorfor straffe en som har de beste intensjoner?
- **Straffens formål**
 - Historisk har straffens begrunnelse variert
 - Moderne strafferett
 - *Individual/allmennpreventive hensyn*
 - *Samfunnsnytt (kan ha) bidratt til at man straffer uønsket adferd*
 - *Normative forventninger i befolkningen (rettferdighet)*
 - Skadefølgeprinsippet. Skade/fare tillegges adskillig vekt i strafferetten.
 - *Stor frihet for alle, bortsett fra når skader hverandre pga skjødesløshet. "Kardemommeloven." Eks vådeskudd*

Generaladvokaten og Forsvaret

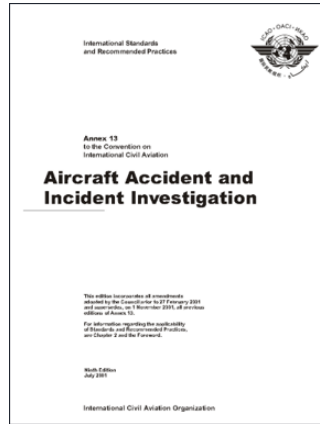
- Straff og refs i Forsvaret
 - Sporvalg – hva kan refses, hva skal i straffesporet
 - Refsende sjefs handlingsrom
 - RB: Hvor store ulikheter tåler vi? Internt og eksternt?
 - Hvor spesielle er Forsvaret? Luftfarten?
- Høyesterett rt. 1973 s. 1184

*Ad flyging i grensesonen. Herredsretten har funnet at A har overtrådt forbudet mot å fly nærmere grensen enn 5 nautiske mil og mot å fly over Leinavann flystripe, og at B kan bebreides for ikke å ha hindret flyging over flystripen. Jeg må anta at retten har lagt til grunn en uriktig forståelse av militære [straffelov § 78](#) når den har frifunnet de to flygere for dette forhold. Det dreier seg om en **åpenbar overtredelse av klare og kategoriske direktiver**, og det er ikke opplyst noen forhold som kan gjøre dette pliktbrudd unnskyldelig.*

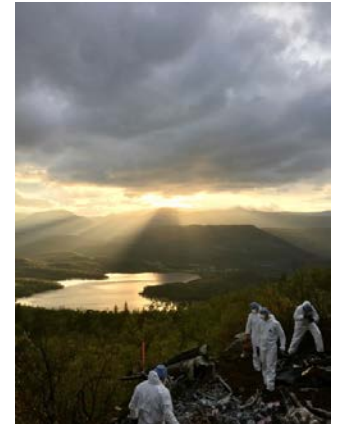
*Ad høyde og fart. Jeg finner ikke grunn til å gå inn på spørsmålet om hvorvidt enhver uautorisert flyging under minimumshøyden på 500 fot er en tjenesteforsømmelse som rammes av [§ 78](#). Herredsretten har sett flygingen under 500 fot i sammenheng med at A sirklet over noen fiskere på isen for å se om de var kjente. **Retten har funnet at flygeren ble for sterkt opptatt av denne observasjon med den følge at han forsømte å iaktt instrumentene, og at flyet tapte høyde og fart i en slik grad at det oppstod steiling og havari. As forhold karakteriseres som uaktsomt og som et pliktbrudd***

Luftfartshendelser

- Nestenulykker i luftfarten – sjelden straffeforfulgt)
- SHK, politiet, Kripos, allierte
- Samarbeidet SHK og politiet fungerer i det alt vesentlige bra!
- Praktiske forhold må løses:
 - Kontroll på åsted
 - Tilgang til bevis
 - *Taktisk, teknisk*
 - Deling av informasjon
 - Forklaringsplikt og selvinkrimineringsforbud
- Spm; hva med straffbare handlinger om bord, eks terror
- Refleksjoner
 - Ingen perfekt løsning!
 - Alt bør sies, men ikke alt kan forbli i taushet
 - Bør krav til åpenhet ledsages av amnesti?

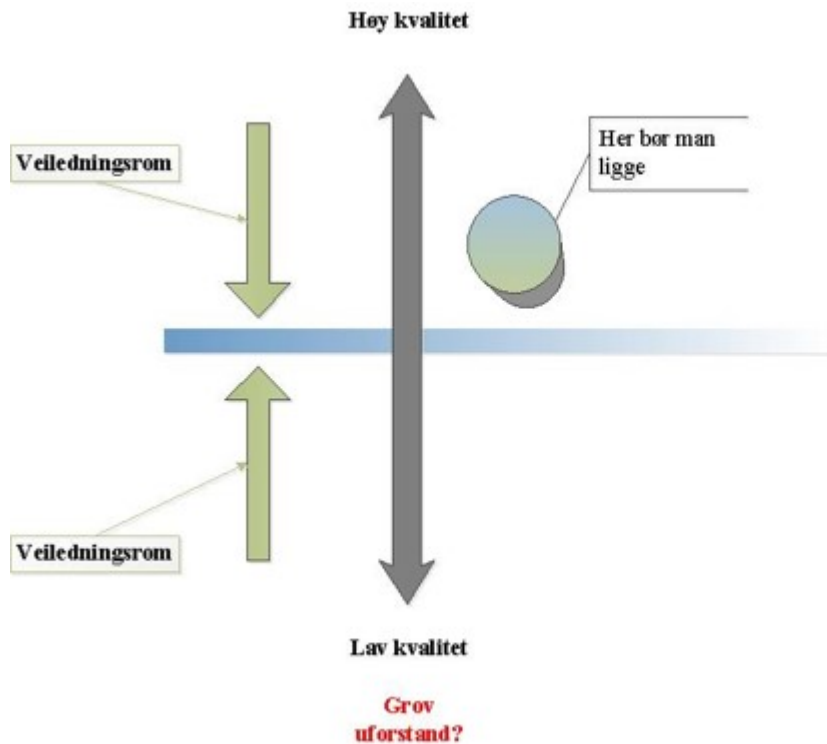
- ICAO Annex 13, Chicagokonvensjonen
- ICAO ble etablert i 1944 for å administrere håndhevingen av Chicago-konvensjonen, Convention on International Civil Aviation. 192 stater har sluttet seg til Chicago-konvensjonen.
- Inneholder 18 annexer (standarder og anbefalinger), bl.a. anbefalinger om undersøkelse av ulykker og hendelser
- Norge er Folkerettslig forpliktet til å følge standardene
- 1988 - politiet kastes ut av havarikommisjonen, deltagelse ikke i samsvar med ICAO bestemmelsene.
- Førte til at R.A. kom med rundskriv i 1992 om politiets etterforskning av luftfartsulykker

Del 3 - uaktsomme hendelsene, ref FoFo

- Forsvarets Forum
 - <https://www.forsvaretsforum.no/forsvaret-generaladvokat-helge-ingstad/uaktsomhet-og-straff/366780>
 - Hva bør være straffens rolle være når en person med de beste intensjoner utfører et oppdrag på en måte som i vesentlig grad avviker fra det man med rimelighet kan forvente, og hvilke konsekvenser kan straff i så fall få for en ønsket læringskultur?
- Ramme inn diskusjonen
 - Forsett og grov uaktsomhet holder vi utenfor. De fleste enige om at straff i slike tilfeller er på sin plass.
 - Men hva når NN gjør så godt han/hun kan? Sykepleier, barnehageassistenten, kapteinen?
 - ...og hva betyr det at fornærmede (etterlatte) krever "rettferdighet"?
- Faktum (og synet på grovheten av avvikene) – ofte styrende for hva man mener om utfallet
 - Avklare om uenigheten er prinsipiell, eller skyldes ulike syn på faktum (bedømmer avvikene ulikt)
- Hva kreves for å kunne straffe uaktsomme handlinger?
 - Lovgiver ha sagt at uaktsomhet rammes i straffebudet
 - Handlingen i strid med forsvarlig adferd på området (normen)
 - Substansielle avvik fra det vi med rimelighet kan forvente
- Momenter (ikke uttømmende)
 - Alvorlighet, kontekst, tidspress, personlige forutsetninger, grovheten i avvikene
- Rammes operative disipliner særlig hardt?
 - Narkotikabrevet (2021): Et strengt personlig ansvar for tjenestefeil i tilknytning til slik metodebruk.
- Paradigmeskifte i påtalemyndigheten?
 - RB: Mener svaret er NEI, se neste plansje...

Minimumskrav til en tilstrekkelig god etterforskning?

- hvem skal fastsette kravene?
- hvordan skal disse fastsettes?

1. Personlig ansvar: Handlingen avviker fra det man med rimelighet må kunne forvente
2. Foretaksstraff: Mangel på opplæring, kontroll

Del 4 - Avsluttende refleksjoner

- Vende tilbake til spørsmålet om en streng håndhevelse vil...
 - svekke rapportering over nestenulykker
 - svekke motivasjonen til å bidra til å oppklare ulykker?
 - øke fokuset på prosessuelle rettigheter
- Artikkelen min: Bestriker ikke at et fåtall straffesaker *i noen grad* kan påvirke åpenhet om egne feil. Mitt poeng er imidlertid følgende ...
 - Få saker, sjelden straffeansvar ved nestenulykker
 - Diskutere ut fra et riktig faktum. Debatter må være faktabasert, ikke fryktdrevet
 - Lederansvar å utvikle en kultur med tillit, åpenhet og rettssikkerhet